Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam: Publicatie nr 7. DE FUNCTIES VAN DE VOORRAADVORMENDE GROOTHANDEL IN IJZER EN STAAL, Leiden 1955; Publicatie nr 8. STRUCTUUR EN KOSTPRIJSPROBLEMATIEK VAN DE VOORRAADVORMENDE GROOTHANDEL IN IJZER EN STAAL. Leiden 1956, resp. VII en 192 blz. en VIII en 283 blz.

door Prof. Dr. J. L. Mey

De beide hierboven genoemde studies, welke hun ontstaan danken aan een opdracht van de thans geliquideerde onder-vakgroep Groothandel in Walserij-ijzer en Walserij-staal en Edelstaal aan de Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam, vormen tezamen een voortreffelijk specimen van bijzondere d.i. op een bepaalde bedrijfstak betrekking hebbende, bedrijfseconomie.

Het is toe te juichen dat een dergelijke opdracht werd verstrekt en dat zij op zo grondige wijze onder leiding en verantwoordelijkheid van de directeur der bovengenoemde stichting, Prof. Dr. J. F. Haccoû, werd uitgevoerd. Te betreuren valt slechts dat dergelijke opdrachten in ons land nog zo betrekkelijk weinig voorkomen en dat zij verstrekt wordende nog meer dan eens aan een verkeerd adres belanden. Gewoonlijk komt er - en dat geldt niet alleen voor opdrachten van bedrijfstakken maar ook voor bepaalde opdrachten van individuele ondernemingen - niet veel meer van terecht dan min of meer serieuze of min of meer anecdotische beschrijvingen van het gebeuren in de betrokken bedrijfstak of de betreffende onderneming. Zo blijft dan een schat van in ons bedrijfsleven geaccumuleerd materiaal onbewerkt en ongeanalyseerd, tot schade van het bedrijfsleven en niet minder tot schade van de wetenschap, in het bijzonder van de bedrijfseconomie.

De bedrijfseconomie, wil zij zich verder kunnen ontwikkelen, zal door onderzoekingen als deze moeten worden verdiept. Haar problematiek zal door het onderzoek van het gebeuren in de individuele bedrijfshuishoudingen en bedrijfstakken haar vorm en haar inhoud moeten verkrijgen. Gebeurt dit niet dan loopt zij gevaar tot een systeem van irreëel wordende deducties uit even irreëel wordende postulaten te degenereren. Reeds hierom hebben zowel de opdrachtgeefster als de uitvoerder en zijn staf de beoefenaren der bedrijfseconomie aan zich verplicht. Dit komt nog duidelijker naar voren wanneer men zich van de opzet van deze studies rekenschap geeft.

Zoals in de eerstgenoemde publicatie (nr 7) wordt opgemerkt heeft men niet getracht de in de wetenschap bekende inzichten over functie en structuur van de voorraadvormende handel te toetsen aan hetgeen in de onderhavige bedrijfstak zich voordeed maar heeft men juist de omgekeerde weg gevolgd of althans zoveel mogelijk getracht te volgen, en zonder wetenschappelijke vooringenomenheid de werkelijkheid benaderd (p. 3). Ongetwijfeld een methode die — schoon niet de gemakkelijkste — voor de zoëven gereleveerde noodzaak van verdieping der wetenschap wel de meest belovende is.

Valt het daarom toe te juichen dat men deze weg heeft gevolgd, van de andere kant rijst dan wel de vraag of het aantal waargenomen bedrijven wel groot genoeg is geweest om tot generaliserende conclusies te komen. Bovendien kan men zich afvragen of in deze opzet een zekere uitbreiding van het onderzoek buiten de betreffende bedrijfstak niet noodzakelijk zou zijn geweest, een vraag waarop we in het vervolg van deze bespreking nog zullen terugkomen.

Beide publicaties vestigen de indruk dat de boven gereleveerde opzet niet geheel kon worden volgehouden. Meermalen kan men dan ook constateren dat in plaats van een op waarnemingen gebaseerde analyse zuiver deductieve beschouwingen worden gegeven, soms interessant, soms ook weinig nieuws brengend, terwijl dan aan het slot de ontwikkelde theorie wordt getoetst aan de waargenomen feiten.

Is men dus waarschijnlijk door de beperktheid van het onderzoek verschillende malen de weg opgedrongen die men zelf terecht als de minst belovende heeft aangemerkt dit wil nog niet zeggen dat ook dan de verkregen resultaten niet de moeite van het publiceren waard zouden zijn.

Cyclisch en anti-cyclisch bedrijfsbeleid met betrekking tot de inkoop- en voorraadpolitiek worden - om een voorbeeld uit publicatie 7 te noemen - zeer verdienstelijk beschreven. Ik mis hierbij intussen de confrontaties met wat andere onderzoekers hierover hebben geschreven. Aan „stock- behaviour" als element in het conjunctuur verloop is m.i. in de Verenigde Staten veel aandacht geschonken. Dit heeft geleid tot een aantal uitstekende studies waarbij vooral die van Moses Abramowitz Inventories and Business Cycles, uitg. National Bureau of Economic Research de aandacht getrokken heeft. Eveneens waardevol zou naar mijn mening een dieper ingaan niet alleen op de gedragingen met betrekking tot de economische voorraad en de technische voorraad geweest zijn, maar ook ten aanzien van de veiligheidsvoorraad, die zowel technisch als economisch is.

De functies van deze groothandel komen overigens in deze publicatie wel goed tot hun recht, zij het ook dat een bekorting der uiteenzettingen het geheel scherper naar voren zou hebben doen komen. Dit geldt trouwens ook voor publicatie 8. De grote uitvoerigheid van beide geschriften en de daarin veelvuldig vorkomende herhalingen maken het de lezer niet bepaald gemakkelijk.

Essentieel voor de groothandel in ijzer en staal is het houden van voorraad. Dit wordt zowel in publicatie 7 als in 8 geconstateerd. Grootte en samenstelling van de voorraad worden bepaald door de functies die de groothandel zowel ten behoeve van de producenten als ten behoeve van de verbruikers van ijzer en staal verricht. Immers voor bijna alle door deze studies gereleveerde functies geldt dat zij aanleiding geven tot voorraadvorming en door voorraadvorming worden vervuld. Het zou van belang geweest zijn deze conclusie in de beide studies of althans in de eerste expliciet naar voren te brengen. Zij geldt waarschijnlijk ook voor andere takken van groothandel en is in zoverre dus ook voor de algemene theorie der bedrijfshuishoudkunde van betekenis. Dit te meer omdat in de literatuur over de groothandel gewoonlijk de voorraadvorming als functie naast de overige gesteld wordt.

Waarschijnlijk zou men door dit feit centraal te stellen een beter aansprekende compositie verkregen hebben en zouden vooral de vaak onnodige en vermoeiende herhalingen waarop wij reeds hebben gewezen hebben kunnen worden vermeden.

Naar het mij voorkomt zou men dan ook een betere aansluiting verkregen hebben van het eerste deel met het tweede deel van de studie, publicatie nr 8, voor zover deze handelt over de structuur van de groothandel in ijzer en staal. In verband met de functies van deze groothandel is vooral de grootte en samenstelling van de voorraad van belang. Deze worden thans beschreven in hoofdstuk V handelend over vraagstukken van tijd. Hierdoor zou ten onrechte de indruk kunnen worden gewekt dat voorraadvorming uitsluitend of hoofdzakelijk dient voor tijdsoverbrugging. Dit is natuurlijk in genen dele het geval en de beide publicaties stellen dit zeker niet, niettemin blijft dit arrangement van de stof zoals gezegd minder gelukkig. Teveel wellicht heeft men hier het resultaat van het onderzoek willen groeperen volgens de bekende door Limperg geïntroduceerde indeling van de leer der externe organisatie (dus onder verhoudingen van hoeveelheid, tijd, plaats, macht en recht.)

Belangwekkend is intussen hetgeen werd geconstateerd met betrekking tot het verschil in bedrijfspolitiek tussen de landelijk werkende groothandelsbedrijven en de hoofdzakelijk gewestelijk georiënteerde ondernemingen. Hoewel die verschillen voor een deel wellicht voor de hand liggen is het toch nuttig dat dit onderzoek hun aanwezigheid aan het licht heeft gebracht.

Voor beiden geldt intussen dat zij nimmer een machtspositie innamen noch op de inkoopmarkt noch op de verkoopmarkten. Er is integendeel veel onderlinge concurrentie en dat ondanks het feit dat de aard van de functie van deze bedrijfstak belangrijke investeringen noodzakelijk maakt. Een interessante conclusie vooral omdat veelal de geringe vermogensbehoefte als oorzaak voor overbezetting en scherpe concurrentie in de distributieve handel naar voren wordt gebracht.

In beide delen van de studie wordt er de aandacht op gevestigd dat de groothandel in ijzer en staal een zekere tweeslachtigheid vertoont met betrekking tot haar plaats in de bedrijfskolom omdat zij enerzijds tussenhandel in engere zin zou zijn anderzijds distributieve groothandel (grossier). Dit is een naar het mij voorkomt zeer belangrijk aspect van deze handel. De vraag die noch in het eerste noch in het tweede deel wordt beantwoord is in hoeverre deze parallelisatie van deze beide functies de voorraadpolitiek heeft beïnvloed.

Een scherper belichting van de functies van de voorraadvormende groothandel zou waarschijnlijk zijn verkregen indien het onderzoek zich ook had uitgestrekt over de samenstelling en grootte van de voorraad bij de verbruikers en bij de producenten. Wellicht heeft een dergelijk onderzoek niet binnen de bereikbare mogelijkheden van de onderhavige opdracht gelegen.

Het tweede deel van de studie, publicatie nr 8, behandelt zoals gezegd de structuur (deel I en deel II) en de kostprijsproblematiek (deel III) van de voorraadhoudende groothandel in ijzer en staal. Men kan zich afvragen waarom de structuur niet in het eerste deel van deze studie werd behandeld. In het bijzonder zou dan de aandacht hebben kunnen worden geconcentreerd op de vraag in hoeverre de structuur adequaant is aan de te vervullen functies.

De gekozen opzet brengt onvermijdelijk weer met zich mee dat ook in het tweede deel in herhalingen moet worden getreden.

De centrale gedachte in het tweede deel van de studie is dat zich in de afnemers-groepen van elk bedrijf een kern bevindt die de „basis moet zijn voor de samenstelling en de omvang van het assortiment" (p. 149). De betekenis van die kern ligt in beginsel in het feit „dat hij het door een homogeniteit der bedrijvigheid gekenmerkt deel van de handelsonderneming omvat" een homogeniteit „die zijn oorsprong vindt in de bedrijfstakken der afnemers". (p. 146 e.v.)

Als kern der bedrijven worden in beginsel beschouwd die groepen van afnemers van welke de regelmatige afnemers tenminste 1 % zowel van het totaal van deze groep als van haar omzet uitmaakt". (p. 102)

Binnen deze kern onderscheidt de studie dan nog weer een kleine kern nl. dat gedeelte van de kern met een percentage van de totale omzet dat hoger „is dan het procentueel aandeel van het totaal aantal afnemers".

De vraag kan nu worden opgeworpen of omvang en samenstelling van het assoritiment moeten worden gericht op de behoeften van de kern als geheel dan wel op de „kleine kern".

Uit de studie blijkt niet dat deze vraag in de waargenomen bedrijfstak ook inderdaad is opgeworpen. Het antwoord is dat men zich beter kan richten op de kern als geheel, een concentratie op de kleine kern zou het bedrijf te kwetsbaar maken. (p. 152). Dit geldt zowel voor kleinere als grotere ondernemingen. „Slechts dan indien de kleine kern ook een voldoende aantal grote debiteuren zou bevatten zou zij een centrale plaats in het bedrijfsbeleid kunnen innemen". (p. 155).

Naar onze mening komt deze uitspraak toch in strijd met het boven uitgesproken bezwaar van de grote kwetsbaarheid. Immers die kwetsbaarheid zit in de afhankelijkheid van een aantal grote afnemers, niet in de kans op ongelijkmatigheid in de afzet. Op grond hiervan mag naar onze mening de vraag worden opgeworpen of het niet meer voor de hand zou liggen niet een afnemerskern maar een kern in de afzet te onderscheiden en aan de hand daarvan het assortiment op te bouwen. Dit ligt tenslotte meer voor de hand. De studie van de groothandel in ijzer en staal levert niet het bewijs van de noodzaak hier anders te werk gaan. In die richting wijst trouwens de opmerking dat men niet voor alle mogelijke behoeften van de kern het assortiment toereikend behoeft te maken, vooral ook omdat men artikelen of afmetingen, die men niet in voorraad heeft omdat ze slechts incidenteel worden gevraagd, in voorkomende gevallen wel van collega's zal kunnen betrekken. De frekwentie waarmee de artikelen besteld worden blijkt ook in het licht van deze opmerkingen (zie p. 162 e.v.) voor de opbouw van het assortiment belangrijker dan de frekwentie waarmee de individuele afnemers bestellen.

Het tweede gedeelte van publicatie 8 (deel III) behandelt de problematiek van kostprijs en prijs.

De behandeling van dit gedeelte acht ik het minst bevredigend. Dit vindt zijn oorzaak wel in de eerste plaats dat hierin veel overbodigs voorkomt. Meer nog dan voor de andere delen van deze publicatie en veel meer dan voor publicatie 7 geldt dat in dit laatste gedeelte getheoretiseerd wordt.

De vrij schoolse en toch niet bepaald duidelijke uiteenzettingen in hoofdstuk IX waarmee het tweede gedeelte (dl III) aanvangt hadden ook gezien het in de aanvang van deze studie vermelde karakter va haar opzet achterwege dienen te blijven. Ook naar de inhoud zijn tegen bepaalde paragrafen bezwaren te maken. Ik denk hier in het bijzonder aan par. 5, waarin centra van verantwoordelijkheid en kostenplaatsen worden verward of althans ten onrechte geïdentificeerd.

Centra van verantwoordelijkheid dienen zoals ook de naam reeds aangeeft voor het localiseren van gedelegeerde verantwoordelijkheid. Kostenplaatsen zijn tussenstations in de weg van de verbijzondering der kosten. Het zijn dus samenvoegingen van kosten die in het produktieproces dezelfde functies vervullen, zij behoeven daarom nog geen centrum van verantwoordelijkheid te vormen. Immers dit laatste is van de organisatie-structuur en de daaraan verankerde delegatie afhankelijk. Indien men - waarvan overigens in deze studie is afgezien - getracht had tot het ontwerpen van een calculatie-schema te komen dan zou de hier gesignaleerde onjuistheid spoedig zijn gebleken. Overigens bevat dit hoofdstuk een zeer goede motivering van de integrale calculatie in het handelsbedrijf (par. 6).

Op het eerste gezicht staat het volgende hoofdstuk op een vreemde plaats. Men zou het hebben verwacht in het eerste gedeelte voor zover dat handelt over structurele karakteristiek der bedrijven. Het blijkt echter dat men dit hoofdstuk nodig heeft om te komen tot een omlijning van het begrip capaciteit een begrip dat men weer behoeft voor de verbijzondering van de kosten. Niettemin zou ik bepaalde gedeelten van dit hoofdstuk m.n. die handelen over homogeniteit van bedrijf en bedrijfsgrootte liever bij de structuur der bedrijven behandeld hebben willen zien. De interessante resultaten en de even belangwekkende commentaren over de verschillen tussen de grote, middelgrote, en kleinere bedrijven in par. 5 van dit hoofdstuk zouden dan ongetwijfeld beter tot hun recht gekomen zijn.

Waar het echter in dit hoofdstuk om gaat is de bepaling van de capaciteit van de groothandelsonderneming. De beschouwingen hierover zijn weinig bevredigend. Enerzijds wordt gesteld dat de produktiecapaciteit bepaald wordt door het vermogen dat in de onderneming is geïnvesteerd, anderzijds ziet men de capaciteit bepaald door de technische voorraad. „Met de omvang en samenstelling der technische voorraad is voor een handelsonderneming in beginsel tevens haar produktiecapaciteit gegeven. Immers, deze hangt dan af van de snelheid met welke deze voorraad wordt omgezet." (p. 217).

Het is duidelijk, dat de normale capaciteit welke men nodig heeft voor de verbijzondering der kosten nimmer door de grootte van het geïnvesteerde vermogen wordt aangegeven, terwijl de technische voorraad vermenigvuldigd met de omzetsnelheid de feitelijke omzet weergeeft. Ook dit heeft echter voor de kostenverbijzondering geen betekenis.

Het enige in dit verband bruikbare begrip vinden we intussen in par. 7 waar gezegd wordt „dat de handelaar in zijn gekozen verhoudingen een bepaalde omzet projecteert. Deze projectie is mitsdien de produktiecapaciteit welke voor de kostprijs-calculatie beslissend is." (p. 236).

De hierboven vermelde redenering langs welke de studie tot dit op zich weinig nieuwe gezichtspunt komt moet dan ook als weinig gelukkig worden gekwalificeerd. Immers het is duidelijk dat de projectie van een bepaalde produktie-omvang voor alle door de bedrijfshuishouding benodigde kapitaalgoederen en mitsgaders ook op de daarin besloten koopkracht - het vermogen - haar consequenties heeft. Met de constatering van dit feit had de studie kunnen volstaan.

Daarmee had zij de lezer een aantal verwarde of verwarring wekkende bladzijden kunnen besparen.

Aan het slot van dit hoofdstuk wordt gesteld dat de neiging bestaat de capaciteit en dus ook de normale produktie-omvang als basis van de kostprijscalculatie uit te drukken in geld. Men zou daarmee op zich vrede kunnen hebben als men dan maar bedenkt dat men dan ook een kostprijsberekening moet maken per gulden omzet. Dit is niet zo'n eenvoudige zaak als men een sterk gevarieerd assortiment verhandelt. Men zal daarbij dan ook van de praemisse moeten uitgaan dat een bepaald assortiment werd geprojecteerd en tevens een bepaalde ordergrootte. Bovendien kan men een dergelijke omzet-projectie alleen maken als de prijzen van de verschillende artikelen gegeven zijn en dus niet als men de kostprijs juist nodig heeft om op basis daarvan de prijzen vast te stellen. Op deze moeilijkheden wordt in de studie niet gewezen. De voorkeur voor hoeveelheden van groepen van artikelen die in dezelfde eenheid (ton, kg, mr) kunnen worden uitgedrukt wordt alleen gemotiveerd door er op te wijzen dat de kosten veeleer met de hoeveelheden dan met de waarde der artikelen verband houden. Men moet dan echter de verschillende groepen van artikelen die dus in verschillende eenheden worden verhandeld gaan zien als geparalleliseerde produkten. Hierbij komt dan nog het feit dat in deze bedrijven een parallelisatie van tussenhandelaar en grossier optreedt. Dit leidt echter wel tot een nog al ingewikkelde structuur van samengevoegde kosten.

Het wil ons voorkomen dat de studie in het bijzonder wat betreft hoofdstuk XI, het hoofdstuk dat de oplossing zou moeten brengen voor deze en andere moeilijkhden, teleurstelt. Het geeft slechts een schets van een verdeling van de kosten naar centra van verantwoordelijkheid en meent dat langs deze weg de verbijzondering per eenheid produkt wel kan worden gevonden.

De kostprijs-beschouwingen van deze publicatie zullen, vrezen wij, dan ook voor de betrokkenen niet zonder meer overtuigend zijn. Een stimulans om in deze branche kostprijzen te gaan berekenen vormen zij zeker niet.

Publicatie 8 sluit met een beschouwing over de prijsvorming voor walserij-produkten op de verkoopsmarkt, waarin een zekere voorkeur blijkt voor een prijszetting gebaseerd op een stelsel van verantwoorde kostprijsberekening (p. 277). Temeer valt het dan echter te betreuren dat uit deze studie niet duidelijk naar voren tredt wat dan wel een verantwoorde kostprijsberekening is.

Dat wij over de beide laatste hoofdstukken van publicatie 8 teleurgesteld zijn mag niet de indruk vestigen dat wij voor het werk neergelegd in beide publicaties als geheel geen grote waardering zouden hebben.

Afgezien van de behandeling van de kostprijsproblematiek menen wij dat we hier met een zeer waardevolle studie te doen hebben, waardevol ook zoals reeds gezegd voor de ontwikkeling der theoretische bedrijfshuishoudkunde.

STUDIE BETREFFENDE EEN RATIONEEL BOEKHOUDKUNDIG REKENINGSTELSEL

van

Dr. CAETANO LEGLISE DA CRUZ VIDAL

Hoogleraar aan de Universiteit te Lissabon

door F. Bertling

Dr. Cruz Vidal, wiens naam door een recente bijdrage voor het M.A.B. over het onderwerp „L'Economie d'Entreprise et son Enseignement au Portugal" reeds bij de lezers bekend is, heeft in mei van dit jaar een studie uitgegeven onder de titel „Ensaio sobre um Planeamento Contabiblistico Racional" waarmede hij het door hem nagestreefde

doel — de boekhouding als instrument in dienst van de micro- en macro-economische analyse — tracht te benaderen.

Het boek behandelt de volgende aspecten:

Deel I: **GRONDSLAGEN VAN GISTEREN EN VANDAAG**

§ 1. Historisch overzicht
§ 2. Het huidige economische beeld en de studie daarvan
§ 3. Nieuwe begrippen in dienst van een nieuwe economie
§ 4. Een nieuwe grondslag en een nieuwe conceptie van de boekhouding

Deel II: **DE NORMALISATIE VAN DE BOEKHOUDING**

§ 5. De principes
§ 6. De normalisatie van de boekhouding in de Angelsaksische landen: I. Groot-Brittannië
§ 7. idem: II. Verenigde Staten
§ 8. Sovjet Unie: Sovjet reglementering
§ 9. Duitsland: De plannen van 1937
§ 10. Frankrijk: de plannen van 1942 en 1947
§ 11. Andere pogingen en uitvoeringen

Deel III: **EEN PORTUGEES PLAN VOOR HET BOEKHOUDEN**

§ 12. Voorbereiding
§ 13. De bestaande reglementeringen
§ 14. De te volbrengen uitvoering

Voor de analyse en studie van bovengenoemde onderwerpen maakt de auteur gebruik van bijna uitsluitend buitenlandse publicaties over boekhouden, economie en politiek van niet minder dan 137 schrijvers, waarbij hij blijk geeft deze werken grondig te hebben bestudeerd.

De in § 3 bedoelde nieuwe begrippen hebben betrekking op de budget gedachte. Aan de schattingen moeten wetenschappelijke elementen ten grondslag liggen, enerzijds voor het leggen van causale verbanden of andere, die een behoorlijk gegronde prospectieve studie mogelijk maken en anderzijds door een rekeningstelstel, dat een confrontatie van de werkelijkheid met de budget mogelijk maakt. Maatstaven moeten worden aangelegd, om de economische feiten te meten. Hij verwijst o.a. naar „Econometrics" van Jan Tinbergen en „Essai sur les Données Immédiates de la Conscience" van Henri Bergson en komt tot de conclusie, dat in ieder geval een indirecte of theoretische maatstaf mogelijk is. De auteur is voorstander van wettelijke reglementering en wijst op de noodzaak van economische discipline. De persoonlijke actie wordt vervangen door de collectieve actie en het individuele contact door het collectieve contact. Voor doelmatige staatsinmenging zijn gegevens nodig, die de huidige statistieken nog onvolledig kunnen leveren. De hindernissen, die voortvloeien uit de verschillende boekhoudprocessen, moeten uit de weg worden geruimd. De boekhouding moet het nodige materiaal leveren voor het zoeken naar de causaliteit (Leon Gomberg) en de boekhoudkundige verhoudingen zijn het uitgangspunt voor de causale analyse (André Vincent: Relations Comptables).

In § 4 beschrijft de auteur de rol van de boekhouding als instrument om de economische resultaten van de onderneming te meten. Als pioniers op dit gebied noemt hij Schmalenbach, Limperg, Zappa enz. Hij verklaart de voordelen van het vaststellen van normale of ideale kostprijzen om aan de hand daarvan de afwijkingen in de werkelijkheid, in zijn geledingen, te kunnen constateren. Hiertoe is bedrijfsvergelijking onontbeerlijk, gesteund op een boekhoudtechniek, die alle kwantitatieve gegevens levert, die in het economisch proces der ondernemingen een rol spelen. De Duitsers spreken van „Rechnungswesen" en onderscheiden vier hoofdgroepen, t.w. financiële boekhouding, kostprijs-calculatie, ondernemings-statistiek en het budget met de betreffende budget-controle. De Russen spreken van „Khozraztchet", door Charles Bettelheim vertaald met „Comptabilité économique", gebaseerd op de ideeën van Schmalenbach en de Duitse opvattingen in het algemeen, waarmede men alle gegevens wenst te leveren, die nodig zijn om de produktie te verhogen, lagere kostprijzen te bereiken, de kwaliteit te verbeteren en het verbruik van grondstoffen te verminderen. De Noord-Amerikanen waren de eersten die processen toepasten, gebaseerd op empirische observatie of praktische suggesties. Hiertoe worden zowel geldeenheden als quantiteits- en tijd-eenheden gebruikt. (Cost Accountants; Handbook van Prof. Th. Lang). Ook de Italianen hebben op dit gebied veel bijgedragen; zij trachtten het probleem wetenschappelijk te benaderen. (Uniconti, gebaseerd op de theorieën van Zappa).

De praktische verwerkelijking van deze ideeën worden vergemakkelijkt door de technische hulpmiddelen, die thans steeds meer ter beschikking staan en een uniformering der administratie in de verschillende ondernemingen tot logisch gevolg hebben.

In het tweede deel gaat de auteur nog verder in op de in de belangrijkste landen toegepaste rekeningstelsels en de wijze, waarop deze zijn gegroeid.

In Engeland was het de accountantsorganisatie, die de tot nu toe bereikte unificatie der rekeningstelsels grotendeels tot stand heeft gebracht. Men kan spreken van een spontane standaardisering. Bij het uitbreken van de laatste wereldoorlog kon echter aan de vraag naar cijfermateriaal bij lange na niet worden voldaan, evenmin als gedurende de oorlogstijd, met zijn nieuwe economische, sociale en politieke tendensen. Om aan deze eisen te voldoen trachtte het Incorporated Accountants Research Committee in 1945 een uniforme terminologie en een modelbalans in te voeren, doch door gebrek aan visie limiteerde men zich tot de N.V.'s. Dit initiatief bracht dan ook, speciaal op economisch gebied, geen positieve resultaten. Diepere en meer rationele studies werden verricht door het „Institute of Cost- and Works-accountants", dat tracht een „standardized costing terminology" te creëeren, als eerste schrede naar een „Uniform Cost Accounting". De Companies Act van 1948, die veel verder gaat dan de bij de wet van 1920 vastgelegde voorschriften, weerspiegelt nog steeds de traditionele zorg der wetgevers, zich zo min mogelijk te bemoeien met het werk van de accountants. Slechts algemene principes worden vastgelegd voor de presentatie van Balans en Winst en Verliesrekening en uitsluitend voor N.V.'s. Kenmerkend voor de voorgeschreven rekeninghoofden is de zorg die besteed wordt aan het verstrekken van financiële informaties aan aandeelhouders en crediteuren. De schrijver meent, dat Serge Blind gelijk heeft, wanneer hij beweert, dat wat de adoptatie van een boekhoudsysteem, aangepast aan de moderne economie betreft, Engeland in zekere mate nog achter staat in vergelijking met andere landen.

Een der eersten, na de eerste wereldoorlog, die pogingen heeft aangewend rekeningstelsels te creëeren, die op bevredigende wijze aan de nieuwe opgaven kunnen voldoen, was de Belg Hector Blairon. Hij paste het decimale classificatie systeem toe en zijn rekeningen zijn bestemd om zowel de transacties met derden als de interne bewegingen te registreren. Met slechts geringe wijzigingen werd dit systeem in 1947 door het „Comité National Belge d'Organisation Scientifique" geadopteerd. Het door de Gas en Elektriciteits Maatschappij in Lissabon in 1954 ingevoerde rekeningstelsel werd door het Blairon-plan geïnspireerd, met enkele wijzigingen, die een extra-comptabele behandeling der budget-boekhouding mogelijk maken.

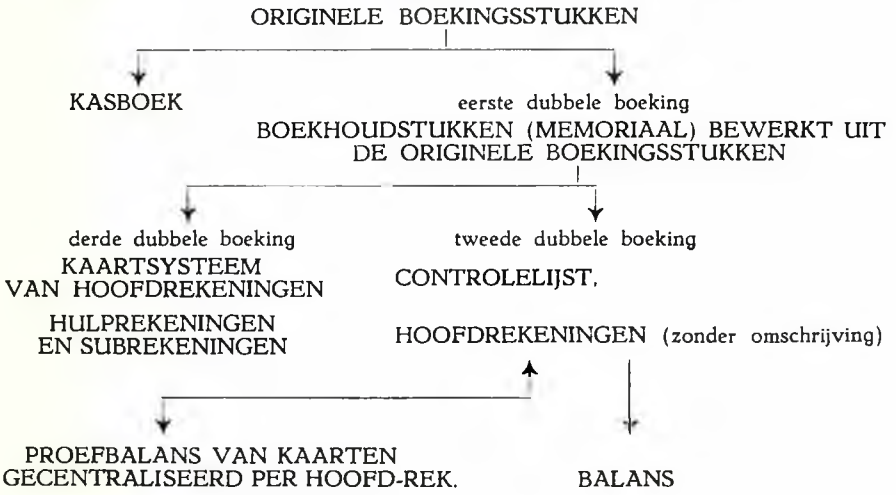
Door de publicatie van „Der Kontenrahmen" van Eugen Schmalenbach werd de weg geopend tot een systematische studie, op universitair niveau, van de Rekeningstelsel gedachte, als instrument voor „Betriebsvergleich" en „Betriebswirtschaftslehre". Ook hier wordt het decimale classificatie systeem toegepast, doch is de onderverdeling meer op een utilitair criterium gebaseerd. Marcel Stramm geeft een suggestief overzicht van het rekeningstelsel van Schmalenbach, zoals het thans wordt toegepast door de Australische industrie, volgens de door de „Australian Institute of Management" gepubliceerde „Basic Chart of Accounts". Hij releveert het op praktische gronden gebaseerde doel, de rekeningen die normaal slechts aan het einde van het boekjaar beweging tonen, onder een separate klasse te brengen en de wijze waarop een verdeling in twee boekhoudingen, de financiële en de kostprijsboekhouding, wordt bereikt. Het Schmalenbach-stelsel past zich gemakkelijk aan het standaard-kostprijssysteem aan, hetgeen een groot voordeel betekent, daar de beoordeling van normen en afwijkingen vandaag de hoeksteen vormt van de boekhoudkundige processen. Gezien bovengenoemde feiten komt schrijver de critiek van Leon Gomberg ongemotiveerd voor, wanneer hij het Schmalenbach-stelsel als „chassé croisé" en „accouplement..... de comptes complètement disparates" kwalificeert, temeer omdat Gomberg zelf, in zekere mate, een voorloper van deze discipline is. (Histoire Critique de la Théorie des Comptes, pag. 65-66). Meer waarde hecht hij aan de critiek van Erich Schneider, die het „monisme radical" veroordeelt. Hij verdedigt het „système dualiste", d.w.z. de traditionele dubbele boekhoud methode voor de externe en statistische processen voor de interne beweging. De schrijver meent, dat dit dualisme ook kan worden gezien als twee rekeningstelsels, één voor de financiële en een ander voor de exploitatie boekhouding, beiden met toepassing van het dubbelboekhoudsysteem en onderling verbonden door een sluitrekening.

Het R.K.W. (Reichs Kuratorium für Wirtschaftlichkeit) adopteerde het Schmalenbach-systeem, met enkele wijzigingen, speciaal wat betreft een grotere elasticiteit op bovenbedoeld terrein, hetgeen Schneider aanleiding gaf het systeem van dit organisme als „moniste modéré" te betitelen. Hierbij wordt het aantal interne rekeningen gelimiteerd, daar de gedetailleerde uitwerking statistisch kan geschieden.

De overwegend angelsaksische instelling der Noordamerikanen heeft het ontstaan van talrijke organisaties begunstigd, zoals die in Engeland bestaan, doch aangepast aan de eisen van een nieuwe omgeving. Ook hier bestaat een accountants-organisatie, die zich echter aan de locale eisen aanpaste. De A.A.A. (American Accounting Association), gevolgd door de A.I.A. (American Institute of Accountants) trachten een uniforme terminologie vast te stellen en bepaalde principes te formuleren, waarop alle boekhoudingen zich zouden moeten baseren. Waarschijnlijk onbewust na-

dert de oriëntatie der Noordamerikaanse experts de diepere zin van de theorieën van Schmalenbach. Standaardwaarden en afwijkingen zijn de nieuwe concepten, waarom de cost-accounting draait, gesteund door een op solide basis vastgelegd budget. De staatsinmenging limiteert zich tot het legaliseren der door particulier initiatief bereikte resultaten, voor zover zulks nodig wordt geacht. Met de New-Deal en de publicatie van de National Recovery Act begon een nieuwe fase, waarin de staatsinmenging van economisch-financiële aard werd. De National Recovery Act bewerkte de publicatie van industriële codes, waarbij ernaar gestreefd werd een statuut te geven aan iedere industriële sector. Hoewel de National Recovery Act later, als in strijd met de grondwet, ongeldig werd verklaard, worden haar principes nog steeds vrijwillig door handel en industrie gevolgd.

Het in de Sovjet Unie voorgeschreven rekeningstelsel bestaat uit een serie rekeningen van 01 tot 39, die een enkel blok vormen zonder indeling in klassen; de enige mogelijkheid om een rationeel klassificatie-proces in te voeren bestaat in de onderverdeling der hoofdrekeningen in hulprekeningen en deze weer in sub-rekeningen. Marcel Stramm klassificeert het Russische systeem als „une comptabilité à partie doublée dédoublée", waarvan het volgende boekingsschema een duidelijk beeld geeft:

Men kan zeggen dat in de Sovjet Unie de boekhouding, meer dan de economische observatie methode, die zij tracht te zijn, een proces is om voortdurend een achterdochtige controle uit te oefenen.

In Frankrijk was de oppositie tegen het Plan van 1947 zo groot, dat de idee van algemeen verplichtstelling schijnt te zijn losgelaten en door gebrek aan solide basis werd de „Loi Comptable", die de koepel van het gebouw moet vormen, nog niet gepubliceerd. De belangstelling voor het probleem begint echter steeds meer te ontwaken dank zij de actie van mannen als Maurice Allais en André Marie; de auteur meent dat de oplossing in de richting van de theorieën van Schmalenbach zal liggen, wiens werken door Marcel Stramm in Frankrijk werden gepopulariseerd.

Op basis van de hierboven in het kort weergegeven studie van de evolutie der boekhoudkundige wetenschap en haar toepassing in diverse landen analiseert de auteur de huidige situatie in Portugal en formuleert als slot 66 conclusies, waarin hij in het kort de condities noemt, waaraan de te ondernemen werkzaamheden moeten voldoen en de gevaren die moeten worden vermeden, om tot een rationele boekhoudkundige planning te komen. Hij begint met de vaststelling, dat de bestaande reglementeringen zich uitsluitend op juridisch-financieel terrein bewegen en slechts oppervlakkig enkele beperkte aspecten der N.V.'s en van het bankwezen regelen. Alleen op verzekerings-gebied dringen zij dieper door.

Nadat de schrijver in 36 algemene conclusies het grote belang bewijst van een evolutie op wetenschappelijk niveau van het boekhoudvak als instrument in dienst van de bedrijfs-economie, formuleert hij in de resterende conclusies een werkprogramma voor de opbouw hiervan in Portugal. In het kort komen zijn adviezen op het volgende neer:

a. Vastlegging van een uniforme terminologie
b. Invoering van een logisch onderverdeelde classificatie der te gebruiken rekeningen
c. De eventuele keuze van een numerieke codificatie der te gebruiken rekeningen
d. De voorbereiding van uniforme systemen voor de kostprijs-calculatie

e. De lato sensu aanwijzing van algemene principes met betrekking tot de overige calculaties, die deel uitmaken van de boekhouding
f. Het vastleggen van principes betreffende waarderingen en afschrijvingen.

Als eindphase van het proces noemt hij de uitwerking van gedetermineerde schablonen voor een uniforme presentatie der gegevens.

De in Portugal bestaande reglementeringen beantwoorden niet aan de te stellen eisen om de volgende redenen:

a. Het fragmentarische karakter van deze reglementen
b. Hun onveranderlijk statische gezichtspunt en hun uitsluitend juridisch-patrimonale basis
c. Het vasthouden aan het principe van een zuiver registrerende boekhouding, hetgeen uit de tijd is
d. Het ontbreken van het begrip Kostprijs en het stilzwijgen omtrent de mogelijkheden van een boekhouding der interne bewegingen.

Voor de studie van een boekhoudkundige planning is grondige kennis van de economische structuur van het land noodzakelijk. Het Portugese corporatieve stelsel, samengesteld uit organismen op bijna alle gebieden van de Portugese economie, biedt hiertoe de beste mogelijkheden. Het te verrichten werk ligt hier op drie verschillende gebieden, t.w. op nationaal terrein, op het corporatieve terrein en op het terrein van de onderneming. Hij stelt voor een Hoge Raad voor Administratieve Problemen te benoemen, die het werk zou moeten richten, speciaal voor zover de principiële richtlijnen betreft.

Ik hoop dat het mij gelukt is, door deze bijdrage een beeld te hebben gegeven van de administratieve gedachtenstromingen in Portugal. Zonder twijfel heeft Dr. Caetano Léglise da Cruz Vidal een knap werk verricht en het is te hopen, dat het hem gelukt is, hiermede een stoot te geven aan de uitvoering van een rationele boekhoudkundige planning in Portugal.

CONTINUOUS AUDITING

door Angus MACBEATH. C. A., A. C. W. A.

door Drs. W. van Bruinessen

In het voorwoord is een eerste omschrijving van het onderwerp opgenomen: „In this book suggestions are put forward for a fundamental amendment to the method of audit as carried through to-day. Continuous auditing is a method of auditing, whereby the existing procedure of regarding each financial year as a closed compartment, is set aside in favour of treating each audit as a continuing work . . ."

Uit deze omschrijving blijkt, dat het behandelde onderwerp interessant is en daarom is het te betreuren, dat de schrijver in zijn betoog uitspraken doet, welke niet altijd even goed gefundeerd zijn en het betoog somtijds storen.

Doelstelling van de continuous auditing procedure is, door toepassing van een bepaalde controletechniek, te komen tot het uitbrengen van het rapport en het geven van de accountantsverklaring op een zodanig tijdstip „that the annual accounts are not yet stale by the time they are complete (pag. 118). Naar het oordeel van de schrijver is in de opvattingen van het maatschappelijke verkeer te dezen aanzien een kentering merkbaar. De wens tot het zo spoedig mogelijk na afloop van het boekjaar verslag uitbrengen aan aandeelhouders wordt steeds dringender. De accountants dienen zich in hun werkzaamheden hierbij aan te passen, „but the audit procedure as written and taught, shows little apparent alteration to meet those changing conditions" (p. 13).

De schrijver verklaart het standpunt van de accountants, om de controle van de administratie en de jaarrekening van één boekjaar als één afgesloten geheel te beschouwen in plaats van als een onderdeel uit een reeks verrichtingen, welke slechts door de jaarafsluiting min of meer willekeurig in onderdelen uiteenvalt, historisch uit het feit, dat in het verleden de accountant telkens voor een periode van een boekjaar benoemd werd. Deze periodieke benoeming is in Engeland echter langzamerhand tot een formaliteit geworden. Toch kennen accountants aan de controle van de balans nog zodanige betekenis toe, dat zij als regel niet bereid zijn in hun rapport de saldi van bepaalde grootboekrekeningen ongecontroleerd over te nemen. Vertraging in het uitbrengen van het rapport is hiervan het onvermijdelijke gevolg.

In een moderne controle is de steekproefgewijze controle tot een noodzakelijkheid geworden, doch het belangrijkste nadeel van de steekproefgewijze controle is de ophoping van controle-werkzaamheden, onmiddellijk nadat het boekjaar is afgesloten.

(Pag. 113). Beide stellingen worden niet bewezen, hetgeen een belangrijk gemis moet worden geoordeeld, omdat in een gedeelte van hoofdstuk III, waar de techniek van de continuous auditing wordt besproken, van de aanvaardbaarheid van de steekproefgewijze controle als grondslag voor de taak van de accountant wordt uitgegaan.

Naar onze mening echter staan de beide vraagstukken, t.w. het verschuiven naar een vroeger tijdstip van het uitbrengen van het rapport, c.q. van het geven van de verklaring en de aanvaardbaarheid van de steekproefgewijze controle, los van elkaar en het is stellig niet zo, dat eerstgenoemde doelstelling slechts dan kan worden bereikt, indien de controle slechts wordt toegepast op een beperkte reeks mutaties.

Het als noodzaak stellen van deze beperking in het aantal waarnemingen leidt tot adviezen, welke naar Nederlandse opvattingen niet zonder meer kunnen worden aanvaard. Zo b.v. op pag. 31 „Purchases may be test checked either by selecting the invoices for a period, say one or two months, and vouching them in full, or else by selecting a number of payments of cash and checking those payments back to the invoices, delivery notes and orders, this checking back being a test check of all the matters encountered en route — cash, discount, credits, invoices, deliverynotes, orders — and the items would also be checked into the costing records of the business to verify their receipts into the stocks." Een soortgelijk advies wordt met betrekking tot de controle van de verkopen gegeven.

Dat de beperking van het aantal waarnemingen in wezen voor de continuous auditing procedure niet van doorslaggevende betekenis is, geeft de schrijver zelf op pag. 34 aan met de opmerking: „Differences between the ordinary audits and continuous audits are less in evidence in the audit of routine transactions" alsmede met de opmerking: „In the audit of the balancesheet the procedure under the continuous audit becomes quite out of step with the procedure in audits as generally carried out to-day.

One of the main objects of the continuous audit is to have the verification of the balance sheet items carried out on a planned basis continuously, so that the balance sheet may be prepared at any time and be, to the possible extent, already audited (pag. 35).

The first step is to treat each item in the balance sheet as a separate audit unit. (pag. 36)".

In het hierna volgende gedeelte geeft de schrijver aan de hand van een bespreking van de activa en passiva, welke normaliter op een balans voorkomen, een beschrijving van een controletechniek, welke tot het gewenste doel kan leiden.

Nadat in hoofdstuk IV een summiere beschrijving is gegeven van de invloed van deze techniek op de controle van geconsolideerde balansen, wordt in hoofdstuk V behandeld de betekenis, welke het kort na het afsluiten van het boekjaar gereedkomen van het accountantsrapport heeft voor de verantwoordingsplicht van degenen, die door de eigendom van een onderneming met het beheer belast zijn.

In hoofdstuk VI wordt de betekenis ervan voor de controletaak van de accountant behandeld en in dit hoofdstuk wordt, naast enkele opmerkingen over „extent of test check" en „errors in test checking" een opmerking gemaakt, welke eveneens strijdig moet worden geacht met de gangbare Nederlandse beroepsopvattingen.

Handelend over de accountantsverklaring merkt de schrijver op: „There is one large distinction between the usual form of report used in the United States of America and the one, used in Britain. This distinction is that the British report is silent regarding the basis on which the accounts being reported upon are made up; while the American report says clearly that the accounts are made up according to generally accepted accounting principles. In Britain, the reader's knowledge of the limitations is assumed. In America, the reader is continually reminded that the accounts are not necessarily a correct statement of the current value of the business." Omdat degene, die in Engeland kennis neemt van een accountantsverklaring, geacht wordt, op de hoogte te zijn van de gebruikelijke „limitations of the accounts" geeft de schrijver op pag. 97 in overweging in de verklaring te verwijzen naar het feit, dat bij de controle de „continuous auditing procedure" is toegepast.

Daarlatende hetgeen de schrijver opmerkt ten aanzien van de z.g. test-checking, menen wij dat hij het onderwerp zodanig behandeld heeft, dat kennisneming kan worden aanbevolen.

Karl Weber: DIVIDEND POLITIEK, Schulthess en Co, Zürich 1955, VIII, 183.

door Prof. Dr. A. I. Diepenhorst

De auteur begint met de begrippen dividend en dividend-politiek nader te omschrijven. Bij het dividend onderscheidt hij tussen een engere en een ruimere zin. Deze onderscheiding correspondeert met de twee elementen waarin hij de dividenddeclaratie gesplitst wil zien: dividend in engere zin wordt gedeclareerd, dividend in ruimere zin is het op grond van de declaratie uitgekeerde. Voor zover de dividendpolitiek op het divi-

dend in engere zin gericht is, kan ze zich wat de dividendmassa betreft bedienen van geheime reservering, van open reservering alsmede van uitkering van reserves, en wat het dividend per eenheid betreft van aandelensplitsing of samenvoeging, en van wijziging in de nominale waarde per aandeel. Is ze op het dividend in ruimere zin gericht dan komt ook de dividendvorm naar voren.

De determinanten voor de dividendpolitiek vallen in externe en interne uiteen. Als extern worden de verhoudingen van recht beschouwd. De interne factoren zijn deels objectief, zoals de bedrijfsuitkomsten, deels subjectief, zoals de belangen der verschillende aandeelhouders.

Uitvoerig wordt gehandeld over de voerders der dividendpolitiek.

Als middellijke voerders worden besproken de klein- en de grootaandeelhouders, beiden met of zonder nevenbelangen, als onmiddellijke voerders de Algemene Vergadering en het Bestuur. De hierna volgende beschouwingen over de middelen der dividendpolitiek vormen zonder twijfel de kern van het boek. Met betrekking tot de beïnvloeding van de dividendmassa bespreekt Weber de vorming en de oplossing van geheime reserves en van open reserves. Daarbij komt ook de dividendreserve naar voren. Voorts wordt de aandacht gevestigd op de betekenis van tantième-regelingen, uitstaande winsten oprichtersbewijzen e.d.

Bij de behandeling van de middelen tot beïnvloeding van het eenheids-dividend worden de gevolgen van aandelensplitsing, aandelensamenvoeging, bijstorting door de onderneming, verandering in de formele (statutaire) winstverdeling, emissie, bonus-uitgifte en veranderingen van de nominale waarde bezien. Ook wordt de betekenis voor de verdeling van de overwinst, waar nodig, afzonderlijk in het licht gesteld.

Wat de dividendvorm betreft beperkt Weber zich hoofdzakelijk tot kasdividend en passiva-dividend.

Tenslotte wordt op de systemen van dividendpolitiek ingegaan. Wat de dividendgrootte betreft wordt onderscheid gemaakt tussen absolute en relatieve stabilisatie. Bij dit laatste wordt gedacht aan dividend met een constante koopkracht en aan dividenden, die in een vaste verhouding tot de bedrijfsuitkomsten staan. Ook aan de dividendvorm wordt hierbij nog enige aandacht gewijd. Een korte samenvatting besluit het boek.

De verdienste van Webers werk schuilt vooral in zijn duidelijke expositie van het dividendpolitieke arsenaal. Een schat van voorbeelden uit de Zwitserse, Engelse, Franse en Amerikaanse praktijk ondersteunt de beschrijving. In dit opzicht is het van belang voor ieder, die met dividendvraagstukken in aanraking pleegt te komen.

DIE KONSOLIDIERTE BILANZ.

door Dr. Hermann Fuchs en Otto Gerloff.

door R. K. Simons.

Aanleiding tot het schrijven van dit boek over de geconsolideerde balans was de wet nr. 27 van de raad van de geallieerde commissie van 16 mei 1950 over de hergroepering van de duitse kolen-, staal en ijzerindustrie met het doel overmatige concentratie van economische macht te voorkomen en de ontwikkeling van een oorlogspotentieel te verhinderen.

Het lijkt paradoxaal dat een wet die de deconcentratie van bedrijven beoogt het opstellen en publiceren van geconsolideerde balansen aan de orde doet stellen. Dit wordt duidelijk als men weet dat deconcentratie is geschied door het splitsen van monsterconcerns in levensvatbare groepen van bedrijven, de zgn. „neugeordnete" ondernemingen en dat in de statuten van deze ondernemingen de publicatie van een geconsolideerde jaarrekening dwingend is voorgeschreven. Deze dwingende bepaling geldt alleen voor de bovengenoemde „neugeordnete" ondernemingen en is een novum in de duitse wetgeving. Zij is kennelijk een uitvloeisel van de invloed van de angelsaksische bezettingsautoritetien, in wier landen de publicatie van geconsolideerde jaarrekeningen gebruikelijk en vaak verplicht is.

De geconsolideerde balans is in Duitsland tot nu toe in hoofdzaak een intern stuk geweest, van belang voor de beheerders van het concern; zij werd zelden gepubliceerd. De belangstelling voor de geconsolideerde balans in de literatuur was niet overmatig groot en de behandeling van de problemen aan de balansconsolidatie verbonden kwam niet verder dan een aantal theoretische beschouwingen, veelal beinvloed en aangevuld door Angelsaksische „case" publicaties.

De schrijvers willen trachten de kloof te overbruggen die tussen de bestaande theorien over de balansconsolidatie en de reeds groeiende praktijk van het consolideren van de „neugeordnete" ondernemingen aan het ontstaan is. Zij menen alleen dan succes te kunnen boeken door uit te gaan van de in Duitsland geldende wettelijke voorschriften met betrekking tot de opmaking van de balans en de op deze voorschriften gegroeide

praktijk. Voor de opstelling van de geconsolideerde balans bestaan zulke voorschriften niet. Zij betogen echter dat het noodzakelijk is de bestaande wettelijke voorschriften voor de juridische balans voor zover nodig ook op de geconsolideerde balans toe te passen.

Dit uitgangspunt leidt de schrijvers direct tot de centrale vraag bij de opstelling van de geconsolideerde balans nl. óf de geconsolideerde balans de balans is van een economische eenheid (volgens de zgn. Einheitstheorie) met eigen waarderingsregels, dan wel of zij een met inachtneming van bepaalde technische regels opgezette samenvoeging van de juridische balansen van de in de consolidatie betrokken ondernemingen moet voorstellen. De schrijvers aanvaarden het principe van de „economische eenheid" voor de opstelling van de geconsolideerde balans niet, daar de toepassing door de wettelijke voorschriften balanstechnisch moeilijk realiseerbaar is en bovendien gemakkelijk tot willekeur en verwarring leidt. Na voorop te hebben gesteld dat alleen de juridische balansen van de leden van het concern als uitgangspunt kunnen dienen, worden twee belangrijke vraagstukken in het middelpunt der behandeling geplaatst nl. hoe in de geconsolideerde balans de stille reserves van de concernleden en hoe de „intercompany profits" moeten worden behandeld.

De schrijvers definieren de geconsolideerde balans als een balans opgesteld door de moedermaatschappij van het concern waarbij de juridische balansen van de moeder- en dochtermaatschappijen op een bepaalde wijze worden gecombineerd, met het doel meer informatie te verschaffen. Zij is geen balans van het concern als zodanig. Om dit te verduidelijken zeggen zij dat een afwijkende waardering van activa en/of passiva bij een der maatschappijen nog geen reden vormt dit te corrigeren met het doel daardoor uniforme waarderingsregels te hebben voor het gehele concern, hoe noodzakelijk het ook moge zijn uniforme waarderingsregels na te streven. Daarom moeten de stille en geheime reserves in de variaties waarin zij voorkomen bij de leden van het concern in de geconsolideerde balans gehandhaafd blijven. Zij zijn juridisch verantwoord voor de balans van het concernlid en dus ook voor de geconsolideerde balans. Houdt men zich niet aan deze regel dan krijgt men moeilijkheden van praktische en psychologische aard en daardoor een onduidelijke geconsolideerde balans.

Bij de behandeling van de „intercompany profits" in het consolidatieproces komen de schrijvers tot de conclusie dat deze niet behoeven te worden geëlimineerd, waarmee zij de algemene opvatting in Duitsland onderschrijven, die zegt dat de „intercompany profits" als gerealiseerde winst moet worden beschouwd niettegenstaande er toch wel enkele schrijvers niet te verwaarlozen bedenkingen hiertegen hebben ingebracht. Deze algemeen aanvaarde opvatting vindt haar uitgangspunt in de juridische zelfstandigheid van de concernleden en de wettelijke voorschriften voor de balanswaardering van o.a. voorraden en andere activa. De omstandigheid dat de maatschappij tot een concern behoort is geen reden de winsten op onderlinge transacties te elimineren en in de geconsolideerde balans de intern geleverde goederen anders te waarderen dan in de balans van het lid van het concern. De hierboven weergegeven opvattingen van de schrijvers dienen als richtsnoer voor de wijze waarop zij de verwante problemen, zoals voorraadwaardering en winstuitkeringen e.d. behandelen.

De verschijning van dit boek over de geconsolideerde balans is een belangrijke verrijking voor de duitse literatuur over het opstellen van geconsolideerde balansen en wel om de afwijkende visie die de schrijvers over het onderwerp hebben. Zowel in de buitenlandse als duitse literatuur wordt in het algemeen gezegd dat de geconsolideerde balans een beeld tracht te geven van de vermogenspositie en de resultaten van het concern als een economische eenheid gezien vanuit het standpunt van de aandeelhouders in de moedermaatschappij. Die economische eenheid — met voorbijzien van de juridische verhoudingen — is uitgangspunt bij de consolidatie. De schrijvers aanvaarden dit uitgangspunt niet omdat men niet de juridische zelfstandigheid mag negeren. De balans van een lid van een concern is een juridisch, fiscaal en commercieel juiste balans, waarvan de opstelling conform de wettelijke voorschriften is gebeurd. Moet het concern meer informatie verschaffen dan dient de moedermaatschappij volgens hen een geconsolideerde balans op te stellen, die een samenvatting moet geven van de juridische balansen van de leden van het concern, waarbij bepaalde regels voor die samenvatting in acht dienen te worden genomen. Dit standpunt leidt tot waarlijk verrassende conclusies met betrekking tot de „intercompany profits", waardering van voorraden, de behandeling van stille en geheime reserves, de uitkering van winsten enz.

Wellicht zijn de argumenten voor de duitse verhoudingen zoals zij door de wettelijke voorschriften en de praktijk zijn ontstaan aanvaardbaar; voor Nederlandse verhoudingen zijn zij dit beslist niet.

Het boek kan zeer wel aanbevolen worden aan diegene die een studie willen maken van de duitse verhoudingen, die voor een algemeen inzicht in de consolidatievraagstukken te zeer worden beheerst door de stringente fiscale en commerciele wetgevingen.